

Sygn. akt II UK 158/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Kuczyński

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku E. N.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 grudnia 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 20 września 2012 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 20 września 2012 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczynie E. N. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę, którym oddalono odwołanie wnioskodawczynie od decyzji organu rentowego z dnia 20 grudnia 2011 r.,

odmawiającej przyznania prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki.

W stanie faktycznym sprawy, decyzją z dnia 21 marca 2000 r. organ rentowy odmówił wnioskodawczyni wcześniejszej emerytury, ponieważ nie wykazała ona wymaganego stażu 20 lat okresów składkowych i nieskładkowych. Organ rentowy uznał łącznie 19 lat 3 miesiące i 28 dni okresów składkowych i nieskładkowych, nie zaliczając wnioskodawczyni do tego stażu okresu od dnia 30 września 1974 r. do dnia 14 czerwca 1975 r., gdyż powyższy okres był praktyką w ramach nauki przedmiotów zawodowych, a nie okresem pracy na podstawie umowy o naukę zawodu. Odwołanie wnioskodawczyni od tej decyzji oddalił wyrokiem z dnia 10 lipca 2000 r. Sąd Okręgowy, wskazując w uzasadnieniu, że okres od dnia 30 września 1974 r. do dnia 14 czerwca 1975 r. nie mógł być doliczony do stażu ubezpieczeniowego, skoro nie dysponuje ona umową o praktyczną naukę zawodu w tym okresie. Wyrokiem z dnia 3 stycznia 2001 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczyni, uznając, że organ rentowy prawidłowo ustalił wnioskodawczyni 19 lat 3 miesiące i 28 dni okresów składkowych i nieskładkowych, przy ograniczeniu okresów nieskładkowych do jednej trzeciej wymiaru ustalonych okresów składkowych. Decyzją z dnia 17 czerwca 2002 r. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury w drodze wyjątku. W dniu 23 listopada 2011 r. wnioskodawczyni złożyła ponowny wniosek o wcześniejszą emeryturę, nie załączając do tego wniosku żadnych nowych dowodów. Zaskarżoną decyzją z dnia 20 grudnia 2011 r. organ rentowy odmówił jej prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 17 kwietnia 2012 r. oddalił odwołanie wnioskodawczyni, podkreślając w uzasadnieniu, że kwestia zaliczenia wnioskodawczyni okresu nauki zawodu, była już przedmiotem prawomocnego orzeczenia Sądu Okręgowego z dnia 10 lipca 2000 r., który nie zaliczył tego okresu z uwagi na brak umowy o praktyczną naukę zawodu. Wnioskodawczyni, precyzując odwołanie na rozprawie, domagała się zaliczenia w całości urlopów wychowawczych udzielonych jej na dzieci, które z uwagi na stan zdrowia wymagały jej stałej opieki. Sąd Okręgowy wskazał, że okresy te istotnie są

wedle obowiązującej ustawy okresami ubezpieczenia, jednakże są one okresami nieskładkowymi określonymi w art. 7 ust. 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.). Zgodnie z art. 5 ust. 1 tej ustawy, przy ustalaniu prawa do emerytur uwzględnia się zarówno okresy składkowe, jak i nieskładkowe, jednak ust. 2 tego przepisu formułuje w tym zakresie zasadę, że okresy nieskładkowe uwzględnia się w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. Sąd Okręgowy zauważył, że wnioskodawczyni nie przedłożyła w sprawie żadnych nowych dowodów, dlatego w oparciu o przedłożone akta rentowe wskazał, że organ rentowy trafnie uznał wnioskodawczyni następujące okresy ubezpieczenia: od dnia 15 czerwca 1975 r. do dnia 9 września 1979 r. - 4 lata 2 miesiące 25 dni – (okres pracy w gospodarstwie rolnym), od dnia 10 września 1979 r. do dnia 1 maja 1983 r. - 3 lata 7 miesięcy 22 dni (okres składkowy), od dnia 2 maja 1983 r. do dnia 28 lutego 1986 r. - 2 lata 10 miesięcy (urlop wychowawczy, okres nieskładkowy), od dnia 1 marca 1986 r. do dnia 3 listopada 1991 r. - 5 lat 8 miesięcy 3 dni (okres składkowy), od dnia 4 listopada 1991 r. do dnia 31 grudnia 1996 r. - 5 lat 1 miesiąc 27 dni (urlop wychowawczy, okres nieskładkowy), od dnia 1 stycznia 1997 r. do dnia 31 grudnia 1998 r. - 2 lata (okres ubezpieczenia, okres składkowy). Łącznie 19 lat 3 miesiące i 28 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Wnioskodawczyni wykazała bowiem 11 lat 3 miesiące i 25 dni okresów składkowych (4 lata 2 miesiące i 25 dni okresów rolnych to okresy uzupełniające - traktowane jak okresy składkowe, a nie składkowe), dlatego też okresy nieskładkowe z tytułu urlopów wychowawczych (łącznie 7 lat 11 miesięcy i 27 dni) nie mogły zostać uwzględnione w całości - ponieważ stanowią one więcej niż jedną trzecią udokumentowanych okresów składkowych. Zgodnie z powołanym art. 5 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS organ rentowy mógł uznać je tylko w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. Tym samym na dzień złożenia wniosku wnioskodawczyni posiadała łącznie 19 lat 3 miesiące i 28 dni okresów składkowych i nieskładkowych i nie spełniała przesłanki do nabycia dochodzonego świadczenia.

Rozpatrując apelację wnioskodawczynie od tego wyroku, Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz podzielił ich ocenę prawną. W uzasadnieniu wyroku Sąd wskazał, że zgodnie z ustawą z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) do systemu ubezpieczeń społecznych wprowadzono okresy składkowe i nieskładkowe. Zgodnie z art. 1 tej ustawy, powyższy podział odnosi się także do ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Jednocześnie, w myśl art. 4 ust. 1 pkt 6 ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń oprócz okresów składkowych, o których mowa w art. 2, uwzględnia się następujące okresy, zwane dalej „okresami nieskładkowymi”: okresy urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących, opiekujących się małymi dziećmi, innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy - spowodowanych opieką nad dzieckiem: a) w wieku do lat 4 - w granicach do 3 lat na każde dziecko oraz łącznie - bez względu na liczbę dzieci - do 6 lat, b) na które ze względu na jego stan fizyczny, psychiczny lub psychofizyczny przysługuje pielęgnacyjny zasiłek rodzinny - dodatkowo w granicach do 3 lat na każde dziecko. Natomiast w myśl art. 4 ust. 2 tej ustawy przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń okresy nieskładkowe uwzględnia się w rozmiarze nie przekraczającym jednej trzeciej uwzględnionych okresów składkowych. Tym samym, w ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji prawidłowo uznał, że wnioskodawczynie nie wykazała wystarczającego (tj. 20-letniego) okresu składkowego i nieskładkowego, gdyż w myśl powyższych przepisów, jak i zresztą obecnie obowiązujących przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS (art. 5 ust. 2 ustawy), okresy nieskładkowe mogą być do celów ustalenia prawa i wysokości świadczeń uwzględnione w rozmiarze nie przekraczającym jednej trzeciej uwzględnionych okresów składkowych.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył skargą kasacyjną w całości pełnomocnik wnioskodawczynie, zarzucając naruszenie prawa materialnego – art. 2 Konstytucji RP „polegające na pozbawieniu wnioskodawczynie ochrony jej nabytych

praw do emerytury poprzez danie prymatu przepisom nowej ustawy, które w niekorzystny sposób modyfikują sytuację wnioskodawczyni przy braku umocowania do stosowania tychże przepisów do sytuacji faktycznej i prawnej wnioskodawczyni zaistniałej pod rządami ustawy uchylonej”, art. 7 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez przyjęcie, że „każdorazowy urlop wychowawczy wykorzystany przed wprowadzeniem powyższej ustawy powinien być traktowany jako okres nieskładkowy, podczas gdy pojęcie takie zostało wprowadzone do obowiązującej wówczas ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin i zaczęły obowiązywać dopiero od dnia 15 listopada 1991r.”, art. 5 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw poprzez przyjęcie, że „do urlopu wychowawczego wykorzystanego przed dniem 15 listopada 1991 r. powinno się stosować sposoby kalkulacji okresów nieskładkowych w oparciu o przepisy ustawy nowej, podczas gdy właściwym aktem prawnym jest ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin nieprzewidująca ograniczeń w czasookresie i wymiarze zaliczania powyższych okresów ubezpieczenia”, oraz przepisów postępowania – art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez przyjęcie, że „do wniosku złożonego przez wnioskodawczynię stosuje się przepisy tejże ustawy, mimo iż ustawodawca odesłał do stosowania jako właściwych przepisów ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin”. Pełnomocnik wnioskodawczyni wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez uwzględnienie odwołania i przyznania wnioskodawczyni prawa do dochodzonego świadczenia, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw. W stanie prawnym obowiązującym od dnia 1 stycznia 1999 r., prawo osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r. i po dniu 31 grudnia 1948 r. (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 stycznia 2000 r., K 18/99, OTK 2000 nr 1, poz. 1) do emerytury określonej w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz. U. Nr 28, poz. 149. ze zm.), które nie zgłosiły wniosków o to świadczenie przed dniem wejścia w życie ustawy, spełniając przesłanki do nabycia prawa do świadczenia, stosownie do art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach, ocenia się według przepisów dotychczasowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2003 r., II UK 251/02, niepublikowany oraz z dnia 28 marca 2001 r., II UKN 285/00, OSNAPiUS 2002, nr 22, poz. 556). Tak więc przepisy dotychczasowe mają zastosowanie do osób, które przed dniem 1 stycznia 1999 r. spełniły wszystkie warunki wymagane tymi przepisami. W wskazanym wyroku trafnie wywiedziono, że co prawda ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin na podstawie której wydane zostało rozporządzenie z dnia 15 maja 1989 r. utraciła moc, co oznacza, co do zasady, że i ono utraciło moc (brak umocowania prawnego do jego wydania), niemniej jednak w rozpoznawanej sprawie, znajdzie ono zastosowanie, mimo że nowa ustawa nie zawiera upoważnienia dla Rady Ministrów do wydania przepisów odnoszących się do przechodzenia na wcześniejsze emerytury osób opiekujących się dziećmi. „Przepisy nowej ustawy utrzymały możliwość skorzystania z dotychczasowych zasad przechodzenia na emerytury (w tym na podstawie powołanego rozporządzenia z 1989 r.) jedynie dla tych osób, które (...) do dnia wejścia w życie ustawy (1 stycznia 1999 r.) nie zgłosiły wniosku o emeryturę, mimo że spełniły warunki do nabycia prawa do tego świadczenia (art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach)”.

W ustalonym stanie faktycznym sprawy wnioskodawczyni warunków tych nie spełniła, nie wykazała bowiem wymaganych okresów składkowych i nieskładkowych. Tym samym, za nieuzasadniony należy uznać wskazany w skardze kasacyjnej zarzut błędnej wykładni art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Powtórzyć wypadnie, że uprawnienie do dochodzonego przez wnioskodawczynię świadczenia, wywodzi ona z powołanego wyżej rozporządzenia, to zaś oznacza, iż warunki uzasadniające przyznanie świadczenia musiały być spełnione do dnia 1 stycznia 1999 r., podlegając rozpatrzeniu na podstawie przepisów obowiązujących do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Jedynie uzupełniająco i bez związku z okolicznościami rozpoznawanej sprawy, można też wskazać, że wnioskodawczyni nie spełniła warunków, dotyczących okresów składkowych i nieskładkowych także na podstawie przepisów obowiązujących od dnia 1 stycznia 1999 r., czyli art. 5 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Powtórzyć wypada, że na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach przy ustalaniu prawa do emerytury okresy nieskładkowe uwzględnia się w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. Jedyne wyjątek (nie odnoszący się jednak do okoliczności sprawy) został przewidziany w art. 174 ust. 2 pkt 2 tej ustawy, odnoszącym się do ustalania kapitału początkowego, mającego wpływ na wysokość (a nie prawo) do świadczenia. Przepis ten stanowi, że przy ustalaniu kapitału początkowego (dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., którzy przed dniem wejścia w życie ustawy opłacali składki na ubezpieczenie społeczne lub za których składki opłacali płatnicy składek) przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 5, a więc okresy urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących opiekujących się małymi dziećmi, innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy - z powodu opieki nad dzieckiem (w wymiarze określonym w tym przepisie), bez uwzględnienia ograniczenia wynikającego z art. 5 ust. 2 ustawy do jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych.

Wnioskodawczyni wykazała 11 lat 3 miesiące i 25 dni okresów składkowych (4 lata 2 miesiące i 25 dni okresów rolnych to tzw. okresy uzupełniające, a nie składkowe), dlatego też okresy nieskładkowe z tytułu urlopów wychowawczych (łącznie 7 lat 11 miesięcy i 27 dni) nie mogły zostać uwzględnione w całości.

Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw, rentowy mógł uznać je tylko w wymiarze nieprzekraczającym jednej trzeciej udowodnionych okresów składkowych. Tym samym do dnia 31 grudnia 1998 r. wnioskodawczyni udowodniła łącznie 19 lat 3 miesiące i 28 dni okresów składkowych i nieskładkowych i nie spełniała przesłanki do nabycia dochodzonego świadczenia.

Zarzuty skargi nie mogą zostać uwzględnione.

Część z nich nie odnosi się do okoliczności sprawy (zarzut naruszenia art. 5 ust. 2 i art. 7 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), część jest oczywiście nieuzasadniona – z przyczyn wyżej przytoczonych - (zarzut naruszenia art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw. Nie ma też usprawiedliwienia zarzut naruszenia art. 2 Konstytucji RP polegającego „na pozbawieniu wnioskodawczyni ochrony jej nabytych praw do emerytury”, gdy się zważy, że wnioskodawczyni nie utraciła prawa do świadczenia, bowiem to jej nie przysługiwało, zaś uwzględnienie do oceny sprawy, obowiązującej ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, nie tylko nie budzi prawnych wątpliwości (art. 1 tej ustawy), ale ma też umocowanie konstytucyjne (Konstytucja nie określa prawa do emerytury stanowiąc, że zabezpieczenie społeczne to domena ustawy zwykłej - art. 67).

Mając to na względzie Sąd Najwyższy orzekł, zgodnie z art. 398¹⁴ k.p.c., jak w sentencji.